

Юлія Труфанова,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4310-3061>

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено питання правового регулювання інституту державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям в умовах воєнного стану.

Згідно з Конституцією України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Важлива роль у системі соціального захисту належить соціальному захисту сімей з дітьми. Окреслено коло законодавчих актів, які регулюють вказане питання, а також відображено останні зміни, що внесені Постановою КМУ від 07.03.2022 року № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану» та Постановою КМУ від 22.03.2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» тощо.

Спеціальним Законом України «Про універсальну соціальну допомогу» пропонується консолідувати різні види державної допомоги, передбачені у понад 10 нормативних актах, та які можуть надаватись людині протягом усього життєвого циклу.

Ключові слова: соціальний захист, державна соціальна допомога, малозабезпечена сім'я, право на державну соціальну допомогу, універсальна соціальна допомога.

Trufanova Yu.

State social assistance to low-income families in the conditions of martial state

In the article, the author highlights the issues of legal regulation of the institute of state social assistance to low-income families. Social protection of families with children receives special attention in modern socio-economic conditions during martial law.

The Constitution of Ukraine declares that a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value in Ukraine. A special place in the social protection system belongs to social protection of families with children.

The author outlined the range of legislative acts regulating this issue, as well as highlighted the latest changes introduced by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 214 dated 07.07.2022 «On some issues of providing state social assistance» and Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 332 dated 03.22.2022 «Some issues payment of accommodation allowance to internally displaced persons», etc.

In the course of life of a family dependent on minor children, a large number of social risks are expected, including poverty, disability, illness, which requires the state to develop and adopt new social programs aimed at protecting these segments of the population, social security from adverse consequences and risks.

Thus, the state social support of families with children, in the conditions of martial law, is an important direction of the state policy regarding children in Ukraine and is an actual topic today.

The purpose of the article is to analyze the legislation on the provision of state social assistance to families on the verge of poverty in connection with the large-scale military invasion of Ukraine and the introduction of martial law in Ukraine.

The problem of state social support for low-income families with children requires special attention today.

Keywords: social protection, state social assistance, low-income family, right to state social assistance, universal social assistance.

Постановка проблеми. Соціальний захист сімей з дітьми набуває особливої уваги в сучасних соціально-економічних умовах під час воєнного стану. У процесі життєдіяльності сім'ї, на утриманні якої перебувають неповнолітні діти, очікувана велика кількість соціальних ризиків, серед яких малозабезпе-

ченість, інвалідність, хвороба, що вимагає від держави розробки та прийняття нових соціальних програм, спрямованих на захист цих верств населення, соціального забезпечення від несприятливих наслідків та ризиків.

Таким чином, державна соціальна підтримка сімей із дітьми в умовах воєнного стану – це важливий напрям державної політики щодо дітей в Україні та актуальна тема сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціальної підтримки різних верств населення, а також різні аспекти надання соціальної допомоги досліджували у своїх працях науковці: Н. Баїєва, В. Бідак, М. Гальчун, К. Гусов, Л. Ільчук, Л. Кулачок, В. Литвиненко, Л. Малюга, О. Палій, П. Шевчук, І. Ярошенко та інші. Проблема державної соціальної підтримки малозабезпечених сімей з дітьми потребує сьогодні особливої уваги.

Мета статті. Метою статті є аналіз законодавства щодо надання державної соціальної допомоги сім'ям, які опинилися на межі бідності у зв'язку із широкомасштабним військовим вторгненням в Україну та введенням воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В соціальній сфері України бідність – це одна з найбільш глобальних проблем. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Визначальну роль у забезпеченні реалізації зазначеного положення відіграє право на соціальний захист, що є гарантією для осіб, які, як правило, через незалежні від них обставини втратили засоби до існування, право на здоров'я та на життя. Особливе місце у системі соціального захисту населення має соціальний захист сімей з дітьми, оскільки саме сім'я є природним та основним осередком суспільства, якій має гарантуватися захист з боку держави, особливо в період утримання та виховання неповнолітніх дітей [1, с. 45].

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми призначається і виплачується відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [2] та Постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 250 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» [3], які спрямовані на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист забезпечення не нижчий за прожитковий мінімум рівня життя шляхом надання грошової допомоги.

Малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Право сім'ї на цю допомогу залежить не лише від доходів, а й від її майнового стану, зайнятості працездатних членів сім'ї та інших факторів.

Допомога на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї – безвідсоткова поворотна фінансова допомога, яка надається одноразово непрацюючій працездатній особі з членів малозабезпеченої сім'ї для організації підприємницької діяльності та сприяння її економічній самостійності.

Право на державну соціальну допомогу мають малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають на території України. До складу сім'ї входять: чоловік, дружина, рідні та усиновлені діти віком до 18 років, а також діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (в т. ч. у період між завершенням навчання в одному із зазначених закладів освіти і вступом до іншого закладу або в період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем і продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців) до досягнення 23 років і не мають власних сімей; неодружені повнолітні діти, визнані особами з інвалідністю з дитинства I та II групи або особами з інвалідністю I групи, які проживають разом з батьками; непрацездатні батьки чоловіка та дружини, які проживають разом з ними і перебувають на їх утриманні у зв'язку з відсутністю власних доходів; особа, яка проживає разом з одинокою особою з інвалідністю I групи та доглядає за нею; жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі, але проживають однією сім'єю і мають спільних дітей. При цьому діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти до досягнення 23 років і не мають власних сімей, включаються до складу сім'ї незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування. Права члена сім'ї має одинока особа.

Від початку воєнного стану на території України виникло питання щодо надання пенсій та соціальних допомог малозабезпеченим сім'ям з дітьми. Незважаючи на активну увагу і зусилля щодо поліпшення становища малозабезпечених сімей, держава створює умови в рамках нових програм грошової допомоги.

Кабінет Міністрів України адаптував механізм отримання соціальних виплат по всій території України, в тому числі на тимчасово окупованій частині України та в регіонах, де ведуться активні бойові дії.

Так, внесено суттєві зміни, які відображені у Постанові Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Про деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» [4] та Постанові Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [5].

Зміни стосується таких виплат: допомоги малозабезпеченим сім'ям; допомоги на дітей одиноким матерям; допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомоги на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня; допомоги на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність; щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу; допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме; щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг; тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку; пільги, які було призначено раніше.

Відповідно до змін у законодавстві, на випадок, коли отримувачами державної соціальної допомоги пропущено строк переогляду допомоги, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування. Тривалість виплати допомоги надається щомісячно з місяця звернення на весь період введення воєнного стану плюс один місяць після його припинення чи скасування, виплачується за повний місяць незалежно від дати звернення за її наданням та дати припинення чи скасування воєнного стану [4].

Уряд також ухвалив рішення, розроблене Міністерством соціальної політики, яке забезпечує можливість поширити додаткові виплати від міжнародних організацій для мешканців територій, які тимчасово окуповані, деокуповані або знаходяться в зоні активних бойових дій. Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 457 від 16 квітня 2022 р. «Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України», передбачається можливість надання підтримки у вигляді грошових виплат, шляхом надання допомоги міжнародними організаціями через платформу «Допомога» [6].

Даний проєкт реалізовано Міністерством соціальної політики України за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та Програми розвитку ООН в Україні, відповідно до завдань меморандумів Міністерства соціальної політики України з Місією Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариства Червоного Хреста України, ЮНІСЕФ, Всесвітньої продовольчої програми ООН та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

З 15 червня 2022 року стартував новий етап допомоги, відповідно до якого в рамках реалізації проєкту передбачені додаткові заходи соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення. Програми грошової допомоги від ЮНІСЕФ «Спільно» – це додаткова підтримка багатодітних українських сімей під час війни. Ця програма грошової допомоги стала можливою завдяки фінансуванню Європейського Союзу, уряду Італії, Шведської агенції міжнародного розвитку SIDA та Центрального фонду реагування на надзвичайні ситуації CERF.

Право на виплату допомоги за рахунок коштів ЮНІСЕФ мають такі категорії населення:

- сім'ї, до складу яких входять троє і більше дітей, віком до 18 років;
- сім'ї, до складу яких входить принаймні одна дитина з інвалідністю до 18 років.

Допомога надається сім'ям, незалежно статусу внутрішньо переміщених осіб, які перебувають у будь-якому регіоні України, але за умови, що вони не отримували грошової допомоги від ЮНІСЕФ чи іншої міжнародної гуманітарної організації після 24 лютого 2022 року. Сума грошової допомоги на місяць складає 2 220 грн на кожного члена сім'ї, але не більше як на п'ятьох осіб. Станом на 10 серпня 2022р. ЮНІСЕФ надав допомогу понад 112 000 родинам, які виховують 331 000 дітей, зокрема 33 000 дітей з інвалідністю [7].

Міністерство соціальної політики України завершує роботу над проєктом закону про універсальну державну соціальну допомогу, як основний засіб подолання складних життєвих обставин. Законопроєкт

поширюється майже на два мільйони родин, які виховують дітей та більше ніж як на п'ять мільйонів літніх людей та людей з інвалідністю, які отримують гарантовану державу допомогу.

«Універсальна соціальна допомога консолідує різні види державної допомоги, передбачені у понад 10 нормативних актах, які можуть надаватись людині протягом усього життєвого циклу», зазначає Міністр соціальної політики [8].

Висновки. Таким чином, створення механізмів в рамках нових програм грошової допомоги працює. Отримання соціальних виплат здійснюються по всій території України, в тому числі на тимчасово окупованій частині України та в регіонах ведення активних бойових дій.

Закон про універсальну державну допомогу спроможний дати відповідь на ряд питань з отримання допомоги у подоланні складних життєвих ситуацій.

Список використаних джерел

1. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: монографія . Одеса: Фенікс, 2015. 302 с.
2. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
3. Про державну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 року № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
4. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 року № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
5. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2022 року № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
6. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 року № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2022).
7. Сайт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). «ЮНІСЕФ - українцям: програма грошової допомоги Спільно». URL: https://www.googleadservices.com/pagead/aclk?sa=L&ai=DChcSEwjIhdHdxp75AhXNxLIKHZAaVA XIYABAAGgJscg&ae=2&ohost=www.google.com&cid=CAESaOD22_SyWR96BWUzRvE3vOX2VuDv19SSxYgK3UdEUtTrisqdJ0-HV5oUEbHLO8aYZ_Oy0f2Jp8Pw9K6wTi11A6Y6s9fWMQN-GADkPa7k3NKpiCUzf5FVbAmK5nkhKnzo4dWkQ_L1TBW&sig=AOD64_0s_sqvXpxRQWTKWMZ9av7ewLhS5g&q&adurl&ved=2ahUKEwim5cndxp75AhUIxosKHcF7DHEQ0Qx6BAgCEAE (дата звернення: 29.08.2022).
8. Сайт Укрінформ. В Україні планують ввести універсальну соціальну допомогу. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3529137-v-ukraini-planuut-vvesti-universalnu-socialnu-dopomogu.html> (дата звернення: 29.08.2022).

References

1. Borychenko, K. V. (2015). *Sotsialnyi zakhyst simei z ditmy za zakonodavstvom Ukrainy: monohrafiia [Social protection of families with children under the legislation of Ukraine: monograph]*. Odessa: Feniks [in Ukrainian].
2. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku pryznachennia i vyplaty derzhavnoi sotsialnoi dopomohy malozabezpechenym sim'iam» vid 24 liutoho 2003 r. №250 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Procedure for the appointment and payment of state social assistance to low-income families» dated February 24, 2003 No. 250]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu malozabezpechenym simiam» vid 01.06.2000 roku № 1768-III. [The Law of Ukraine «About state assistance to low-income families» dated 01.06.2000 No. 1768-III]*. *Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu malozabezpechenym simiam» vid 01.06.2000 roku № 1768-III*. [The Law of Ukraine «About state assistance to low-income families» dated 01.06.2000 No. 1768-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> [in Ukrainian].
4. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia nadannia derzhavnoi sotsialnoi dopomohy ta pilh na period vvedennia voiennoho stanu» vid 07.03.2022 roku № 214. [Resolution of the Cabinet of Ministers of*

- Ukraine « Some issues of providing state social assistance and benefits for the period of martial law»: dated March 7, 2022 No. 214]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].*
5. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia vyplaty dopomohy na prozhyvannia vnutrishno peremishchenym osobam» vid 22.03.2022 roku № 332. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of payment of housing allowance to internally displaced persons»: dated March 22, 2022 No.332]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].*
 6. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro pidtrymku okremykh katehorii naseleattia, yake postrazhdalo u zviazku z viiskovoiu ahresiieiu rosiiskoi federatsii proty Ukrainy» vid 16.04.2022 roku №457. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the support of certain categories of the population that suffered in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine»: dated April 16, 2022 No. 457 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].*
 7. *Sait Dytiachoho fondu OON (IuNISEF). «IuNISEF — ukraintsiam: prohrama hroshovoi dopomohy Spilno». [The website of the United Nations Children's Fund (UNICEF) «UNICEF - to ukrainians: a program of monetary assistance Splinno»]. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers> [in Ukrainian].*
 8. *Sait Ukrinform. V Ukraini planuiut vvesty universalnu sotsialnu dopomohu. [Ukrinform website. Universal social assistance is planned to be introduced in Ukraine]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3529137-v-ukraini-planuut-vvesti-universalnu-socialnu-dopomogu.html> [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2022.